

- Christensen, Lene Lykke. 1997. "Jeg taler til personer på det sprog vedkommende er bedst til" – Om førstesprog og sprogvalg blandt to grupper tosprogede gymnasieelever i den dansk-tyske grænseregion. Specialeopgave, Inst. for Lingvistik, AU. Ikke publiceret.
- Dorian, Nancy. 1981. *Language Death. The Life Cycle of a Scottish Gaelic Dialect*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Jørgensen, Mikala. 1994. Kode-skifte blandt unge tosprogede i den dansk-tyske grænseregion. Kotsinas, U.-B. & J. Helgander (red.). *Dialektkontakt, språkkontakt och språkförändring i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium MINS 40*. Stockholm: Institutionen för nordiska språk:182-190.
- Jørgensen, Mikala. 1995a. "Ich meine ich finde das sowieso gut at man her i Sydslesvig kan tale dansk og tysk" Kode-skift - en teoretisk diskussion og en empirisk analyse. Specialeopgave, Inst. for Lingvistik, AU. Ikke publiceret.
- Jørgensen, Mikala. 1995b. *Når to sprog mødes ... - om kodeskift og låneord*. Emneopgave, Inst. for Lingvistik, AU. Ikke publiceret.
- Kühl, Jürgen. 1994. Dansk identitet i Sydslesvig. *National identitet. Fem foredrag om dansk og tysk identitetsfølelse i grænselandet*. Aabenraa: Inst. for Grænseregionsforskning:50-67.
- Nesser, Anne, L.L. Christensen & M. Jørgensen. 1994. Bilingualism in the Danish-German Border Region (BiG). *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol. 15: 4, 1994:345-346.
- Nesser, Anne. 1994. Projektet Bilingvalisme i Grænseregionen. Presentation av ett projekt. Kotsinas, U.-B. & J. Helgander (red.). *Dialektkontakt, språkkontakt och språkförändring i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium. MINS 40*. Stockholm: Institutionen för nordiska språk:162-171.
- Pedersen, Karen Margrethe. 1991. *Det danske og det tyske mindretal i dag - set i et sprogligt perspektiv*. Aabenraa: Inst. for Grænseregionsforskning.

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
7. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 1999

FRYD OG FUGLESANG — GENREBESTEMMELSE I EN FLERNIVEAU-REPRÆSENTATION¹

Af Dorthe Duncker (Københavns Universitet)

I mit oplæg gav jeg et eksempel på genrebestemmelse i en flerniveaurepræsentation med udgangspunkt i den visebase, som er udarbejdet ved projektet *Dansk Folkevisekultur 1550-1700*. Visebasen rummer 547 viseversioner fra de ni ældste danske visebøger (jf. Ruus i denne bog). Alle viserne er lagret i en flerniveaurepræsentation (Duncker & Ruus under udgivelse, Ruus under udgivelse), hvor niveauerne er: kildeniveau, ortografisk neutralt niveau og lemmaniveau. Hvert niveau kan anskues for sig eller i samspil med de øvrige niveauer.

Den yngste visebog i basen, Anna Munks håndskrift, er dateret til ca. 1590, hvilket vil sige omtrent samtidig med Anders Sørensen Vedels *Hundredvisebog*, "It Hundrede vduaalde Danske Viser", som kom i 1591. Indsamlerne af viserne i de håndskrifter, som har leveret viser til basen, kan således af tidsmæssige årsager ikke være påvirket af Vedels organisering af visestoffet i *Hundredvisebogen*. Flere af håndskrifterne er blandingshåndskrifter og rummer visers fra forskellige visegenrer mellem hinanden uden noget påviseligt system. Kun to af håndskrifterne, Karen Brahes foliohåndskrift og Anna Munks håndskrift, er næsten rene balladehåndskrifter. De øvrige håndskrifter medtager mange viser, som ikke er ballader. I to af de tre ældste visebøger, Hjerkebogen og Langebeks kvart, er balladerne således i undertal.

Hvad er en ballade?

I dansk sammenhæng er en ballade (el. folkeviser) "en vise, der er udgivet i *Danmarks gamle Folkeviser* [DgF]. Det vil sige, at man har kendskab til 539 danske folkeviser med det professionelle kælenavn: *DgF-viser*." (Piø 1995: 71). Denne opfattelse har opnået almindelig anerkendelse; således baserer *The Types of the Scandinavian Medieval Ballad* (TSB) sig i høj grad på visekategorierne i DgF (Jonsson et al. 1978: 15), og selv i spørgsmålet om den enkelte

¹ En udførligere redegørelse for resultaterne af denne undersøgelse vil blive fremlagt i Flemming Lundgreen-Nielsen og Hanne Ruus (red.): *Svøbt i mår*. København: C.A. Reitzels Forlag.

vises medlemskab af balladegenren er der næsten fuldt sammenfald mellem TSB og DgF: Blandt de 315 forskellige DgF-visetyper, som forekommer i visebøgerne før *Hundredvisebogen*, er kun 9 viser ikke optaget i TSB.²

Viseforskere oplever generelt ingen problemer forbundet med afgørelsen af, om en vise er en ballade eller ej, og Svend Grundtvig rystede da heller ikke på hånden, når han i DgF videnskabeligt skulle "afgjøre, hvad der er en Kæmpevise, en ægte gammel folkelig Ballade, og hvad der derimod ikke henhører under denne Digtart"³ (Grundtvig 1847:37), fx

"3) *Hjærtebogen* [...] er begyndt at skrives inden 1553, men af dets 82 Viser ere kun 20 Kæmpeviser; Resten Oversættelser eller Efterklang af den tyske Ridderpoesi.

4) *Steen Billes* Haandskr. [...] Det har ialt 87 Viser, hvoraf 46 ere Kæmpeviser.

5) *Langebeks Qvart*-Haandskr. [...] Det er begyndt 1562 og indeholder 70 tyske og 101 danske Viser, af hvilke kun 19 ere Kæmpeviser." (Grundtvig 1847:42)⁴

De viser, som Grundtvig ikke medtog i sin udgave, endte i Hakon Grüner-Nielsens *Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530-1630* (DV), hvor udvælgelsen efter stilistiske kriterier "paa et enkelt Omraade [viste] sig selvfølgelig, idet alle Viser i middelalderlig Folkevisestil, selv om de er digtet indenfor vor Periode, ikke med Føje kunde medtages her, da de er eller vil blive trykt i den grundtvigske Viseudgave." (DV I: VII). De resterende viser, som hverken kom med i DgF eller DV, udgav Grüner-Nielsen i *Danske Skæmteviser efter Visehaandskrifter fra det 16.-18. Aarh. og Flyveblade* (DS).

Er balladegenren funderet i sproglige kendsgerninger?

Det er nu oplagt at spørge, om denne inddeling af materialet i ballader (DgF-viser) og ikke-ballader (DV- og DS-viser) er afhængig af den bestående udgivelsespraksis — altså om folk, der arbejder med balladegenren, har lært at identificere dens medlemmer i kraft af udgavernes inddeling — eller om de overleverede viser så at sige af sig selv falder i sådanne to grupper.

² DgF 170. *Nederlaget i Ditmarsken*, DgF 173. *Christian den anden og Adelen*, DgF 174. *Prindsesse Annas Bryllup*, DgF 258. *Skjøn Anna*, DgF 306. *Utro Ridder*, DgF 487. *Den udkaarne Ridder*, DgF 507. *Falken og Duen*, DgF 509. *Ungersvends Drøm* og DgF 510. *Forsmaaet Bejlers Spot*.

³ Termen *genre* er indlånt fra fransk ca. 1830 (DSH III: 267), men Svend Grundtvig foretrækker den ældre ækvivalent *digttart*.

⁴ Som et lille kuriosum kan det nævnes, at Svend Grundtvigs fordelinger ikke kom til at holde helt stik. Ved afslutningen af udgivelsesarbejdet med DgF endte *Hjærtebogen* med at indeholde 21 DgF-versioner, Jens [tidl.: Sten] Billes håndskrift 48 og *Langebeks kvart* 21 (jf. Erik Sønderholms håndskriftsoversigter i DgF XII).

Agnes Agerschou har i artiklen *Oprindelige Træk i dansk Folkevisesprog* (Agerschou 1943) søgt at fremdrage sproglige træk, som skulle være konstituerende for denne middelalderlige folkevisestil. Hun isolerer ni træk fordelt på tre grupper: Allitterationsforbindelser af forskellig art, forældede bøjningsformer og syntaktiske ejendommeligheder.

Som det mest dominerende træk fremhæver hun allitterationsforbindelser: 1) bogstavrim mellem substantivet og det attributive adjektiv, fx *den væne viv, højen hest, de ramme runer*, 2) alliteration ved sideordning, fx *vel eller ve, glæde og gammen, høg og hund*, 3) alliteration mellem verbum og objekt eller en infinitiv med tilhørende objekt, fx *du giv det ikke (i) gem, lod han sit bryllup bo, lade mit unge liv*, eller alliteration mellem rodbeslægtede ord, fx *jeg haver ikke den gerning gjort, drømte en drøm, der han skulle sønnen sove*, og endelig 4) alliteration mellem et emfatisk fremhævet adverbium og et trykstærkt ord i verset, fx *bort var hans brynje, sønder gik da både sejl og rå*.

Et andet karakteristisk træk er forældede bøjningsformer som viser sig i præpositionsforbindelser og nominalhypotagmer. I præpositionsforbindelserne drejer det sig om rester af substantivernes dativ singularis, genitiv singularis på *-ar* og genitiv pluralis, som viser sig i fx *i bure, for borde, på kviste, til senge*.

I nominalhypotagmerne er det de attributive adjektiver, som viser relikter af gammel nominativ (*r*-form) og akkusativ (*n*-form) singularis maskulinum. For *r*-formens vedkommende er samskrivningen *ungersvend* den absolutte topscorer. Forbindelser med denne form, fx *fagren ungersvend*, illustrerer udmærket "hvor forkvaklet det syntaktiske Forhold i Tidens Løb er blevet" (Agerschou 1943: 68).⁵ Af eksempler på formens brug nævnes bl.a. *du unger helt, så riger en enke, dansker dronning*. Brugen af *n*-formen begrænser sig til konsonantisk udlydende adjektiver, der står foransat attributivt til singularisord, fx *over bredden bro, med røden guld, under sorten muld*; Agerschou finder næsten kun formen i præpositionsforbindelser og foran personbetegnelser og proprier, fx *rigen ridder, stolten jomfru, ungen herre Karl*.

Den tredje hovedgruppe, Agerschou fremhæver som genrekonstituerende, er en række syntaktiske ejendommeligheder, hvoraf den mest udbredte er substantiv i bestemt form med foransat artikel, fx *selv vinder den svend sin jomfru, sildig om den aften, duggen drev over de spange*. Også levn af bestemt form genitiv med efterhængt artikel og bøjning af begge led, fx

⁵ Også Johannes Brøndum-Nielsen giver et par eksempler på sådanne produktive morfologiske "øjerim": *hvideren hånd, blegeren kind* (Brøndum-Nielsen 1910: 592).

landsens, og inversion fremhæves som konstituerende træk; det sidste ofte i forbindelse med emfatisk fremhævelse af et trykstærkt adverbium eller en negation, fx *ud kom bolde her Niels, ind da kom den liden smådreng, bort da gik den skønne jomfru*.

Agerschou har foretaget sine generaliseringer på grundlag af dels en intuitiv stilfornemmelse, dels en række konkrete belæg, som hun har excerperet fra viserne. På forhånd lader hun en række viser ude af betragtning, idet hun antager, at bl.a. legendeviser og sene historiske viser ikke behøver at tælle med i den samlede vurdering af genrens karakteristika (Agerschou 1943: 66).

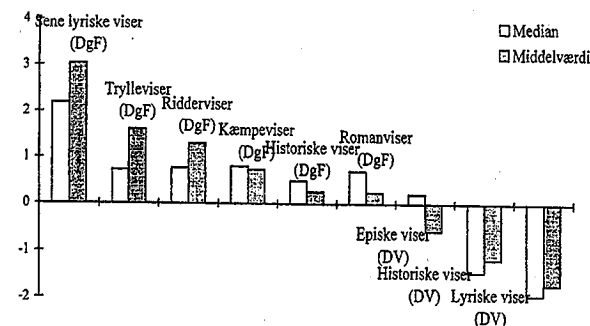
Takket være den elektroniske visebase er der nu mulighed for at undersøge, hvor godt Agerschou har skudt sig ind på de balladekonstituerende træk. På figur 1 herunder er det illustreret, hvordan trækket allitteration ved sideordning registreres i "Ieg liuder paa frýd oc fule[-]sanng" (LngKv nr. 13, str. 3, v. 1; DgF 254. *Tro som Guld*).

Kildeniveau:	Ieg	liuder	paa	frýd	oc	fule[-]sanng
Ortografisk neutralt niveau:	jeg	lyder	på	fryd	og	fuglesang
Lemmaniveau:	jeg	lyde	på	fryd	og	fuglesang
	pron	vb	præp	sb	konj	sb

Figur 1. Eksempel på bestemmelse af allitteration ved sideordning i en flerniveaurepræsentation

Til bestemmelse af selve sideordningen konsulteres lemmaniveauet, hvoraf det fremgår, at begge lemmaer, som omgiver og *konj*, tilhører samme ordklasse. Allitterationsforbindelsen afgøres dernæst på det ortografisk neutrale niveau, hvor det undersøges, om begge neutralformer har samme begyndelsesbogstav. Hvis betingelserne er opfyldt på begge niveauer optælles trækket. Alle trækforekomsterne i viserne registreres efter tilsvarende principper, og hver vise tildeles en karakter, en score, som er høj, hvis visen rummer mange af Agerschous træk, og lav, hvis visen rummer få eller ingen træk. I figur 2 er det vist, hvordan viserne fordeler sig i kraft af deres score. Nulpunktet markerer midten af den samlede fordeling.

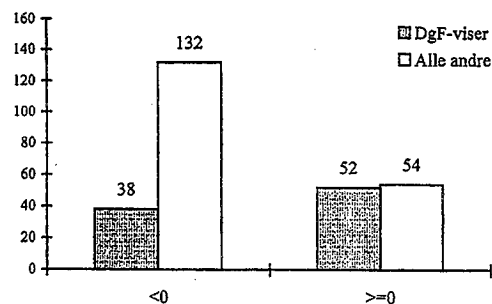
Det fremgår, at alle DgF-viserne scorer højere end gennemsnittet for hele materialet, mens DV-viserne alle scorer lavere. Umiddelbart ser det altså ud til, at Agerschou med sine 'oprindelige træk' har ramt hjertet af balladegenren. Ser man nøjere efter, bliver denne

Figur 2. Agnes Agerschous 'oprindelige træk' i viser fra 9 visebøger før 1591

antagelse dog mindre velbegrundet. På diagrammet i figur 2 er både medianer og middelværdier (gennemsnit) vist for de forskellige visegrupper. Medianen er den værdi, som deler et rangordnet datasæt i to lige store dele. Forskellen mellem middelværdien og medianen kan sige noget om, hvor godt middelværdien beskriver centraltendensen i et datasæt. Hvis forskellen er stor tyder det på tilstedeværelsen af vildskud, dvs. viser med ekstremt høje eller lave scorer, og dermed på en vis heterogenitet i datasættet. Dette problem var Agerschou godt opmærksom på; hun beskriver materialet som "saare heterogent", selv efter at hun har forhåndsudeladt problematiske visegrupper (Agerschou 1943: 66).

De træk, som Agerschou fremhæver, er ikke forbeholdt DgF-viserne, og det volder ikke de store vanskeligheder at finde eksempler på trækkene uden for DgF-stoffet (jf. Pedersen 1996), ofte identisk i ordlyd, fx "men ieg seigler then *salte søe*" (LngKv nr. 86, str. 12, v. 4; DgF 218), "Oc saa segler handtt thenn *sallthe søe*" (Bille nr. 59, str. 2, v. 2; DV 80), "ther vor baade *glede oc gammen*" (Bille nr. 75, str. 172, v. 2; DgF 480), "daa hade ieg bade *glæde och gammenn*" (LngKv nr. 45, str. 1, v. 2; DV 159), "Christ *giffue* ether *gleden* tiill-samen" (Hjb nr. 68, str. 28, v. 4; DgF 481), "Christ *giffue* hinnde *Gleden* Euinndeligh" (LngKv nr. 24, str. 2, v. 8; DV 258) osv. Det er derfor ikke afgjort, at Agerschous træk entydigt kan opdele visematerialet i en DgF-del og en ikke-DgF-del uden at have udgavernes inddeling af stoffet at støtte sig til. Ifølge fordelingen i figur 2 ovenfor skulle man tro, at viser, som scorer over 0, er ballader, mens viser med lavere scorer ikke er ballader.

Figur 3. Viserne i de tre ældste visebøger fordelt på hovedgenrer if. Agnes Agerschous 'oprindelige træk'.

De tre ældste visebøger, Hjerrebogen, Jens Billes håndskrift og Langebeks kvart, er medtaget i fuld udstrækning i visebasen. I Hjerrebogen og Langebeks kvart er balladerne i undertal. Jens Billes håndskrift har en lille overvægt af ballader. Både Jens Billes håndskrift og Langebeks kvart indeholder også et mindre antal skæmteviser og et par salmer. Tilsammen rummer de tre håndskrifter 276 viseversioner, fordelt på 90 ballader og 186 andre vises. Ved at beregne hver enkelt vises score og dernæst afgøre, om den tilhører DgF-stoffet eller ej, fremkommer fordelingen på figur 3 herover. Der er en klar tendens til, at viser, som scorer under middel, ikke er DgF-viser, men der er alligevel en temmelig stor del af DgF-viserne, som havner under middel, nemlig 38 af de 90 mulige.

Genrekonstituerende træk i visernes ordforråd

Ud over allitterationer, forældede bøjningsformer og syntaktiske ejendommeligheder peger Agerschou også på ordforrådet som en del af den genrekonstituerende basis (Agerschou 1943: 72-74). Det er hun ikke ene om. Selv om det ligger overordentligt småt med sproglige viseundersøgelser, så er ordforrådet et standardtema i de få, der — til mit kendskab — findes (Brøndum-Nielsen 1910; Wessén 1928; Skautrup 1947; Jørgensen 1964; Lindegård Hjorth 1995; Thuesen 1997; Ruus 1998). Bortset fra at ordforrådsundersøgelser fortrinsvis tjener overordnede formål, nemlig belysning af spørgsmål om datering og proveniens (Bom 1973; Lindegård Hjorth 1976), så aktualiserer de det langt væsentligere problem, at man ikke så godt kan lægge ud med en påstand om ordforrådets beskaffenhed uden på forhånd at have afgrænset den tekstmængde, man vil hævde, at samme ordforråd er karakteristisk for. Det giver ingen mening at tale om et genrespecifikt ordforråd uden at forudsætte genren — og hvis det er selve genren, man er ude på at bestemme, geråder man uvægerligt ud i cirkulariteter, hvis man begynder at bruge det, der skal bevises, som argument.

Ved at tage afsæt i lemmaniveauet kommer man for de tre ældste visebøgers vedkommende til det resultat, at de 276 viser rummer 3.352 forskellige lemmaer (typer) fordelt på 93.208

løbende tekstord (eksemplarer). Lige godt halvdelen af visernes løbende ord, nemlig 46.694 løbende ord, realiseres gennem kun 41 forskellige lemmaer, som i rangorden er:

jeg (pron)	du (pron)	skulle (vb)	vel (adv)
den (pron)	I (pron)	af (præp)	da (adv)
være (vb)	have (vb)	al (adj)	give (vb)
og (konj)	ville (vb)	sin (pron)	måtte (vb)
han (pron)	herre (sb)	kunne (vb)	alt (adv)
hun (pron)	til (præp)	at (ukl)	der (adv)
den (art)	en (art)	som (konj)	vi (pron)
i (præp)	ikke (adv)	på (præp)	gå (vb)
så (adv)	med (præp)	hjerter (sb)	komme (vb)
min (pron)	for (præp)	jomfru (sb)	lade (vb; tillade)
			Gud (pers)

Figur 4. De 41 højestrangerende lemmaer i de tre ældste visebøger, som tilsammen repræsenterer 50% af de løbende ord i alle tre håndskrifter

Det hyppigste lemma, *jeg (pron)*, forekommer i alt 4.184 gange, hvilket kunne foranledige til den slutning, at former af dette lemma forekommer $4.184 \div 276$, dvs. ca. 15 gange i hver vise. Det er imidlertid ingenlunde tilfældet; lemmaet *jeg (pron)* er kun repræsenteret i 265 af de 276 tekster, på trods af at det samlet set er det hyppigste lemma. De to lemmaer, som er med i flest tekster, er *være (vb)* og *og (konj)*; med hensyn til den samlede hyppighed rangerer de som henholdsvis nummer 3 og 4.

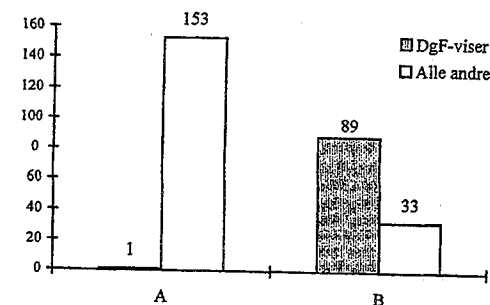
Der ser altså ud til at være en række uligheder i fordelingen af disse 41 meget hyppige lemmaer, således at nogle lemmaer rager frem. I alt er 12 lemmaer prominentfordelte; det vil sige, at de er forholdsvis mere hyppige i nogle viser end i andre. Ud over *jeg (pron)*, som allerede er nævnt, drejer det sig om *den (pron)*, *han (pron)*, *hun (pron)*, *du (pron)*, *I (pron)*, *herre (sb)*, *sin (pron)*, *jomfru (sb)*, *da (adv)*, *alt (adv)* og *vi (pron)*.

Der er ikke noget umiddelbart iøjnefaldende balladesk over disse 12 lemmaer. Ganske vist rummer listen både *herre (sb)* og *jomfru (sb)* og en masse personlige pronomener, men det er ikke lemmaer, som nogen bestemt genre kan hævdes at have eneret på. Imidlertid får kombinationen af de 12 prominentfordelte lemmaer i de enkelte viser hele materialet til at falde i 15 grupper (ved cluster-analyse, jf. Greenacre 1993: 111-118).

GRUPPE	VISER	DgF	ANDRE
1	Bille nr. 25, 36 82; Hjb nr. 3, 23, 24, 78; LngKv nr. 8, 21, 26, 34, 39, 41a, 41b, 56, 58, 59, 62c, 64, 68, 70, 76, 83, 92, 149, 158, 159, 172;	0	28
2	Bille nr. 64; LngKv nr. 17, 25, 37, 50, 52, 73, 74, 93, 171;	1	9
3	Bille nr. 18, 23, 52, 54, 56, 57; Hjb nr. 5, 6, 7, 8, 13, 33, 40, 50, 55, 59, 62, 79; LngKv nr. 2, 6, 7, 16, 22, 24, 27, 29, 35, 42b, 45, 54, 67, 78, 81, 82, 147;	0	35
4	Bille nr. 12, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 40, 41, 53, 65, 68, 76, 85; Hjb nr. 4, 9, 12, 14, 15, 21, 36, 39, 41, 45, 47, 52, 53, 54, 57b, 57a; LngKv nr. 10, 20a, 23, 36, 44, 57, 61, 65, 75, 77, 84, 85;	0	42
5	LngKv nr. 42a;	0	1
6	Bille nr. 37, 55, 69; Hjb nr. 2, 10, 11, 18, 20, 22, 27, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 43, 44, 48, 70, 72, 74; LngKv nr. 4, 9, 11, 38, 48, 51, 55, 60, 62b, 72, 135;	0	36
7	Bille nr. 3, 50, 60, 63, 66, 67, 70, 72, 74, 81; Hjb nr. 1, 16, 17, 19, 49, 64, 76, 80; LngKv nr. 13, 15, 18, 19, 31, 46, 62a, 69;	15	11
8	Bille nr. 8a, 10, 84, 87; LngKv nr. 28, 63, 71, 91, 156;	0	9
9	Bille nr. 11, 20, 24, 42, 44, 45, 46, 48, 71, 77; Hjb nr. 28; 38, 81, 82;	10	4
10	Bille nr. 8b; LngKv nr. 20b, 33;	0	3
11	Bille nr. 5, 28, 32, 34, 51, 59; LngKv nr. 32, 90;	4	4
12	Bille nr. 7, 13, 27, 31, 35, 38, 47, 49, 58, 61, 78, 79; Hjb nr. 25, 30, 42, 56, 75, 77; LngKv nr. 3, 5, 12, 47, 49, 66, 154;	25	0
13	Bille nr. 1, 2, 4, 6, 9, 19, 26, 30, 33, 43, 62, 73, 75, 80, 86; Hjb nr. 26, 46, 51, 58, 60, 63, 66, 68, 69, 71, 73; LngKv nr. 1, 14, 30, 40, 43, 53, 80, 86, 87;	34	1
14	Bille nr. 29; LngKv nr. 170;	1	1
15	Bille nr. 83; LngKv nr. 79;	0	2

Figur 5. Viserne i de tre ældste visebøger grupperet efter kombinationerne af de 12 prominentfordelte lemmaer

Ni af grupperne er rene i den forstand, at de kun indeholder den ene eller den anden slags viser. Kun en enkelt af disse er en ren DgF-gruppe, nr. 12; de øvrige otte rene grupper er karakteriseret ved fravær af DgF-viser. På trods af det upåfaldende indtryk, som de prominentfordelte lemmaer i første omgang giver, så viser de sig alligevel at rumme klare diskriminative egenskaber.

Figur 6. Viserne i de tre ældste visebøger fordelt på hovedgenrer efter prominentfordelte lemmaer

som viste en opdeling af de 276 viser efter Agerschous 'oprindelige træk', så fremstår fordelingen baseret på de 12 prominentfordelte lemmaer langt mere entydig: 89 af de i alt 90 DgF-viser er endt i gruppe sammen (B). Uden yderligere beregning kan man med det blotte øje se, at denne fordeling kommer en hel del tættere på fordelingen i udgaverne.

Slutbemærkninger

Uden nogen form for forudindfattede meninger om den foreliggende tekstmængde er det altså muligt på et helt generelt grundlag, nemlig prominentfordelingen af de hyppigste lemmaer, at foretage en opdeling, som i høj grad matcher den intuitive genreopdeling af materialet. Clusteranalysen bekræfter altså påstanden om, at den traditionelle inddeling af de overleverede viser i ballader og andre danske viser rent faktisk er forankret i sproglige kendsgerninger. Hermed ikke sagt, at Svend Grundtvig eller Anders Sørensen Vedel eller nogen som helst andre ubevidst har siddet og kigget efter prominentfordelte lemmaer. Men disse lemmaer fører noget med sig, nemlig resten af teksterne. Hvordan det hænger sammen, kan man få et indtryk af ved at se på et udvalg af kontekster ved et af lemmaerne: heri e (sb).

Lemmet forekommer med størst hyppighed i den DgF-dominerede gruppe B. Den mest frekvente position er først i et vers eller til højre for et verbum efterfulgt af et proprium, fx i Langebeks kvart "Her Peder hand ganger udi gaarde" (nr. 86, str. 1, v. 1), "Her Olluff hand tienner y konniges gaard" (nr. 43, str. 1, v. 1), "her Eskiild haffuer suigiitt hinnd stoltte Elleinn" (nr. 14, str. 1, v. 3), "hinde feste herre Peder" (nr. 87, str. 1, v. 3), "Innd kom here Ottszenn" (nr. 12, str. 4, v. 1) osv.

Brugen af lemmaet er dog også hyppigt forekommende i den DV-dominerede gruppe A,

endog i samme positionstype. Alligevel kan der iagttages påfaldende forskelle: "Herre Gud, thw wedst huad glede ieg for" (nr. 23, str. 2, v. 5), "Here Gud løse uel min kuede" (nr. 68, str. 3, v. 8), "wiill Herre Gudt alene staa oss by" (nr. 17, str. 4, v. 5), "Her Gudt, dw hørre wor bønn" (nr. 35, str. 15, v. 4), "herre Gud hand thet forwennde kannd" (nr. 2, str. 3, v. 3) osv. Når herre (sb) bruges i A/DV-viserne, er det helt overvejende i forbindelserne hr. Gud, alternativt hr. Kristus og noget sjældnere hr. konge, hvor forestillingen om både Gud og konge er meget mere underspillet i B/DgF-viserne.

De prominentfordelte lemmaer har således ikke blot betydning for den kvantitative opdeling af et tekstmateriale, men kan desuden fungere som sonder, hvorved man kan trænge ind i de enkelte tekster og derigennem skaffe sig et kvalitativt indblik i, hvilke træk der motiverer en intuitiv genreopdeling.

Litteratur

- Agerschou, Agnes. 1943. Oprindelige Træk i dansk Folkevisesprog. *Sprog og Kultur* XII:65-74.
- Bom, Kaj. 1973. Danmarks Norske Folkeviser. *Danske Studier*:185-190 og M 44-M 74.
- Brøndum-Nielsen, Johannes. 1910. De danske folkevisers betydning i sproglig henseende. *Nordisk tidsskrift*:587-602.
- Duncker, Dorthé and Hanne Ruus. Under udgivelse. Multi Level Text Representation in an LCB. *Proceedings from the Ninth International Symposium on Lexicography in Copenhagen April 23rd to 25th 1998*. Lexicographica. Series Mayor. Tübingen: Max Niemeyer.
- Greenacre, Michael J. 1993. *Correspondence Analysis in Practice*. London, San Diego: Academic Press.
- Grundtvig, Svend. 1847. *Prøve paa en ny Udgave af Danmarks gamle Folkeviser*. Optrykt i DgF I.
- Grundtvig, Svend, Axel Olrik, Hakon Grüner-Nielsen et al. (udg.). *Danmarks gamle Folkeviser I-XII*. København 1853-1976. 2. udg., København 1966-1976 (DgF).
- Grüner-Nielsen, Hakon (udg.). *Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530-1630 I-VII*. København 1912-1931. 2. udg., København 1978-1979 (DV).
- Grüner-Nielsen, Hakon (udg.). *Danske Skæmteviser efter Visehaandskrifter fra det 16.-18. Aarh. og Flyveblade*. Universitets-Jubilæets Danske Samfund 1927-1928 (DS).
- Hjorth, Poul Lindegård. 1976. Linköping-håndskriftet og "Ridderen i Hjorteheim". *Danske Studier*:5-35.
- Hjorth, Poul Lindegård. 1995. Folkevisens sprog: daterings- og proveniensproblemer. *Danske Studier*:42-62.
- Jonsson, Bengt R., Svale Solheim, and Eva Danielson (red.). 1978. *The Types of the Scandinavian Medieval Ballad*. Stockholm: Svenskt visarkiv. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jørgensen, Aage. 1964. Folkevisesproget. Med særligt henblik på DgF 239 Møens Morgen-drømme. *Danske Studier*:5-23.

- Lundgreen-Nielsen, Flemming og Hanne Ruus (red.). Under udgivelse. *Svøbt i mår*. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Pedersen, Vibeke A. 1996. *Formler uden grænser*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet. Institut for Nordisk Filologi.
- Piø, Iørn. 1995. Folkevisen — en udfordring til teksthistorien. Bente Holmberg (red.) *Sproghistorie i 90'erne*. Selskab for Nordisk Filologi:71-82.
- Ruus, Hanne. 1998. Viseord og Kerneord. Konstans og variation i det centrale ordforråd. *Årsberetning 1996-1997*. Selskab for Nordisk Filologi:136-145.
- Ruus, Hanne. Folkevisedansk. Den ældste viseoverlevering på cd-rom. *MUDS 7*.
- Ruus, Hanne. Under udgivelse. Elektronisk viseforskning. Flemming Lundgreen-Nielsen og Hanne Ruus (red.). *Svøbt i mår*. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Skautrup, Peter. 1947. Folkevisesproget. *Det danske Sprogs Historie* II:73-80.
- Skautrup, Peter. 1944-1970. *Det danske Sprogs Historie* I-IV. Med registerbind. København: Gyldendal (DSH).
- Thuesen, Karen. 1997. Folkevisesproget — efter Skautrup. Peter Widell & Mette Kunø (red.). *Rapport fra 6. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Århus: Aarhus Universitet:281-288.
- Wessén, Elias. 1928. Om de nordiska folkvisornas språkform. *Nysvenska studier* VIII:43-69.